

Motion till riksdagen 2008/09:Ub22

av Marie Granlund m.fl. (s)
med anledning av prop. 2008/09:115

Barnomsorgspeng och allmän förskola även för treåringar

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att allmän förskola för treåringar bör införas den 1 juli 2009.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av att höja och säkra kvaliteten i förskolans verksamhet.
3. Riksdagen begär att regeringen återkommer till riksdagen med ett förslag till skärpt lagstiftning rörande kvalitetskrav för barnomsorg med offentligt stöd.
4. Riksdagen avslår regeringens förslag såvitt avser införande av barnomsorgspeng enligt vad som anförs i motionen.

Bakgrund

Regeringen föreslår att den allmänna förskolan även ska omfatta treåringar. Regeringen föreslår också att den fria etableringsrätten på barnomsorgens område utvidgas från förskoleverksamhet till att även omfatta andra barnomsorgsformer såsom familjedaghem och flerfamiljslösningar, något regeringen anser ska kallas *pedagogisk omsorg* i framtiden. Utförare av pedagogisk omsorg ska få samma ersättning per barn som dagens familjedaghem (ca 84 000 kr/år och barn). Dagbarnvårdare ska få ersättning även för sina egna barn så länge de utgör max hälften av alla barn i verksamheten. Pedagogisk omsorg ska ha samma kvalitetskrav som kommunala familjedaghem. Det innebär bl.a. att man inte måste ha anställd personal med pedagogisk kompetens, men att det ska finnas tillgängligt t.ex. genom att man tar handledning/råd från den öppna förskolan. En kommun ska också vara skyldig att ta emot barn från annan kommun om det finns särskilda skäl, och det ska bli lättare än i dag för föräld-

Fel! Okänt namn på

rar att bli beviljade detta. Barnomsorgspengen beräknas kosta 220 mnkr/år, något staten ska ersätta kommunerna för, och införs den 1 juli 2009. Allmän förskola för treåringar ska införas från hösten 2010, och beräknad kostnad för staten är 440 mnkr/år.

Motivering

Socialdemokraterna lägger härmed fram vårt förslag på regeringens proposition 2008/09:115 Barnomsorgspeng och allmän förskola även för treåringar. Vi kommenterar först förslaget att utsträcka den allmänna förskolan till att även omfatta treåringar. Därefter lägger vi fram förslag till hur förskoleverksamheten borde utvecklas, något vi menar att regeringen förbigått i sin proposition. Vi utvecklar till sist vår syn på barnomsorgspengen och våra skäl till att vi menar att barnomsorgspeng inte ska införas.

Allmän förskola för treåringar

Socialdemokraterna föreslog i sin budgetmotion för 2009 att allmän förskola för treåringar, avgiftsfri tre timmar per dag, skulle införas redan den 1 januari 2009. Under den senaste socialdemokratiska regeringen infördes allmän förskola för fyra- och femåringar, och utvidningen är ett naturligt nästa steg med hänsyn till barnens bästa och förbättrad tillgänglighet för föräldrarna. Vi vill dock betona att detta inte får tas till intäkt för att klyva förskolan i en pedagogiskt strukturerad förskola för treåringar och äldre och en förskola med lägre ambitioner för de yngre. Lärande och kunskapsutveckling sker successivt från de tidiga åren, och även de minsta barnen har behov av utbildad personal och väl strukturerad pedagogisk verksamhet. Vi föreslår att förändringen träder i kraft den 1 juli 2009.

Höjd kvalitet i förskolan

Att den allmänna förskolan ska omfatta även treåringar är inte nog. Ett riksdagsbeslut om viktiga förändringar av svensk barnomsorg måste även innefatta på vilket sätt den ska utvecklas kvalitetsmässigt. Ett sådant beslut skulle göra det klart att förskolans resurser inte kommer att kunna användas för ren barnpassning av närmaste granne eller av helt utbildad personal. Det skulle skapa trygghet bland all förskolepersonal och bland alla dem som nu är oroliga för att den svenska förskolan som byggts upp under årtionden i bred politisk enighet raderas. Sveriges riksdag bör redan nu ställa sig bakom denna inriktning och ge det till känna för regeringen. Riksdagen bör även uppdraga åt

regeringen att återkomma med lagförslag som tydligare reglerar kvalitetskraven för all barnomsorgsverksamhet som erhåller offentligt stöd.

1 Fler kompetenta pedagoger

Svensk förskola har i dag välutbildad personal, men det finns oroande tecken. Många kommuner har svårt att rekrytera förskollärare, och de enskilda förskolorna har klart lägre utbildningsnivå än de kommunala förskolorna. Därför krävs ytterligare insatser. Vi föreslår en utökad dimensionering av utbildningar på lärarhögskolor som särskilt profilerat sig med inriktning gentemot förskollärare. Det är viktigt att den gemensamma lärarutbildningen har en tydlig ingång för förskollärare. Vi anser också att högre krav på att rekrytera utbildad personal måste ställas på de enskilda förskolorna. Detta bör vara ett kvalitetskrav och en förutsättning för att få del av offentliga bidrag. Dessutom kan särskilda fortbildningsinsatser behövas riktade till de förskolor där personalen har lägst utbildningsnivå. Ett sätt som kan bli framgångsrikt för att få fler att ta examen som förskollärare är att erbjuda goda möjligheter för barnskötare att gå utbildningen. Därför måste också högskolor bättre kunna validera barnskötarens reella kompetens vid antagning och upplägg av utbildningen. Barnskötare ska också få möjlighet till allmän vidareutbildning och kompetensförstärkning.

2 Satsning på personalens pedagogiska kompetens

Vi har sedan tidigare föreslagit att det s.k. lärarlyftet också ska omfatta förskolans personal, eftersom vi fann det orimligt att – som regeringen tidigare gjorde – negativt skilja ut förskollärare och barnskötare från andra lärargrupper och inte ge dem samma möjlighet till den fortbildning som är så nödvändig för verksamhetens kvalitet. Det är också viktigt att personalen får utbildning för att möta barn med behov av särskilt stöd som en del barn har. Det kan exempelvis handla om psykiska funktionshinder, allergiproblem eller dylikt.

3 Stärk förskolans kunskapsuppdrag

Vi är övertygade om att förskolan och de tidiga åren i grundskolan är nyckeln för kommande skolframgångar. En förskola som ger trygg omsorg och som sätter barnens lärande och utveckling i centrum kommer tidigt att upptäcka barn som har svårigheter och kan ge det stöd som behövs redan före skolstart. Vi vill att förskola och grundskola ska vara en del av en gemensam skola men med olika arbetssätt och olika professioner som samverkar och lär av varandra. Samtidigt måste förskolan utgå från barnen och bygga på leken som grund. Vi vill stärka förskolans kunskapsuppdrag för att ge alla barn en mer jämlik skolstart. Ett rimligt krav är att minst 90 % av den anställda personalen har antingen barnskötarutbildning eller pedagogisk högskoleexamen, varav minst 50 % bör vara utbildade förskollärare. Därutöver måste all verksamhet

Fel! Okänt namn på

följa en nationell läroplan, och all verksamhet ska varje år redovisa hur man arbetar för att nå kvalitet och måluppfyllelse i förhållande till de nationella målen. All verksamhet ska också kvalitetsgranskas. Om man inte uppfyller kraven ska verksamheten inte få del av offentliga medel. Det ska finnas personal med utbildning och kompetens i barns språkutveckling vid alla förskolor och under hela förskoletiden. Vår föreslagna statliga satsning på mer personal i förskolan stärker förutsättningarna för att detta kan uppfyllas. Inte minst har det stor betydelse för barn med invandrabakgrund. Därför vill vi göra avstämningar av barns språkutveckling för att skapa förutsättningar för att sätta in extra insatser för de barn som har de största behoven. Vi vill också öppna för att ge förskolebarnen en möjlighet utifrån lust och intresse att få prova ett främmande språk. Vi vill att samverkan och samarbetet mellan personalen i förskolan och skolan stärks.

4 Kvalitetssäkra all förskoleverksamhet

Vi välkomnar en valfrihet för föräldrar att välja olika förskolor, men föräldrar måste kunna känna trygghet att alla förskolor oavsett val uppfyller samma grundläggande kvalitetskrav. Vi vill därför kvalitetssäkra all förskoleverksamhet oavsett form och huvudman och skapa garantier för att verksamheten följer läroplan och har utbildad personal. Vi föreslår en särskild kvalitetslag för förskolan som garanterar att all förskoleverksamhet som finansieras med offentliga medel lever upp till kvalitetskraven för att få del av offentliga bidrag. Det handlar om att all verksamhet måste ha utbildad personal. Därutöver måste all verksamhet följa en nationell läroplan. All verksamhet ska varje år redovisa hur man arbetar för att nå måluppfyllelse i förhållande till de nationella målen. All verksamhet ska också kvalitetsgranskas fortlöpande för att se till att man uppfyller kraven för offentliga medel.

I dessa kvalitetskrav bör finnas normer för gruppstorlekar och personaltätthet samt kriterier som omfattar områden som service, tillgänglighet, inflytande från föräldrar och kompetensutveckling för personalen. Vidare ska demokratiska organ ha inflytande över var, när och hur många förskolor som etableras.

5 Mer personal i förskolan

Förskolan är grunden för det livslånga lärandet. Barnen tar där ofta sina första steg i att lära sig läsa och räkna och de tränar sin sociala förmåga. Ju mer personal det finns i förskolan, desto större blir stödet till det enskilda barnet, och förmågan att senare göra bra ifrån sig i grundskolan ökar. De riktade satsningar den socialdemokratiska regeringen införde för att höja personaltättheten gav enligt Skolverkets utvärdering goda resultat. När den nuvarande regeringen avskaffade stödet sjönk åter personaltättheten. För att hjälpa barnen till en bättre skolstart föreslår vi socialdemokrater 200 miljoner kronor per år de kommande åren till mer personal i förskolan. Vi har också tidigare mot-

ionerat om att höja statsanslaget till kommunerna med 5 miljarder kronor. När jobbkrisen nu slår genom i offentlig sektor kan delar av dessa medel användas för att undvika uppsägningar i förskolan.

6 Barnomsorg på obekväm arbetstid

Barnomsorg är en förutsättning för yrkesarbetande föräldrar. Familjepolitiken syftar till att stödja föräldrar och familjer i olika sammanhang och konstellationer. Eftersom alla familjer inte består av två föräldrar som arbetar dagtid på vardagar är det viktigt att kommunerna ger möjlighet till en trygg och fungerande omsorg, även om föräldrarnas arbetstider är förlagda till sena kvällar, helger eller nätter. Allt fler arbetar på obekväm arbetstid. Därmed ökar också behovet av tillgång till barnomsorg på kvällar, nätter och helger. Ett alltmer föränderligt arbetsliv måste möta de behov föräldrar har för att få ihop vardagen med arbete och barn. Vi vill därför öka tillgången på barnomsorg under kvällar, helger och nätter.

Barnomsorgspeng ett hot mot kvalitet i barnomsorgen

Förskolan är en av de högst rankade offentliga verksamheterna när det gäller medborgarnas nöjdhet. Ett flertal svenska och internationella undersökningar har visat att förskolan ger positiva och varaktiga effekter på såväl skolresultat som social kompetens. Av särskild vikt är förskolans roll i språkutvecklingen, framför allt för barn med annat modersmål än svenska. PIRLS 2006 visar att 10-åringar som gått i förskola presterar bättre när det gäller läs- och skrivinlärning. 2003 års PISA-undersökning ger liknande resultat när gäller 15-åringars prestationer i matematik. Båda undersökningarna visar att effekten blir större ju längre barnen har gått i förskola – effekten ökar för varje år. Det är alltså gynnsamt att börja i förskolan före tre års ålder. I internationella sammanhang hyllas ofta den s.k. svenska modellen på grund av att den kombinerar en sammanhållen förskola av hög kvalitet för barn från 1 till 5 års ålder med en generös föräldraförsäkring. Samtidigt trivs en stor majoritet av lärarna i förskolan mycket eller ganska bra med sitt arbete i förskolan. Det finns alltså flera starka skäl att gå vidare med den modell för barnomsorg som Sverige har valt.

Barnomsorgspengen stärker de ekonomiska incitamenten att starta och driva barnomsorgsverksamhet som har lägre kvalitetskrav på sig och sämre insyn från det offentliga än vad de kommunala och enskilda förskolorna har. Det är redan i dag möjligt för de föräldrar som så önskar att välja andra barnomsorgsformer, såsom familjedaghem. Regeringen är dock uppenbart missnöjd med att så många föräldrar väljer förskoleformen, att den på konstlad väg måste förbättra villkoren för övrig barnomsorg. Detta sker dels genom att

Fel! Okänt namn på

förstärka möjligheten till ersättning för dem som vill starta annan verksamhet än förskola, genom att tvinga kommunerna att marknadsföra denna verksamhet (till en kostnad om 50 miljoner kronor per år), samt genom att införa fri etableringsrätt och dragningsrätt på skattemedel även för familjedaghem. De resurser regeringen väljer att lägga på införande av barnomsorgspeng skulle med fördel kunna investeras i förskolan i stället, med mer personal som kan hjälpa barnen till en bättre skolstart.

Vi socialdemokrater menar att all barnomsorgsverksamhet som finansieras med offentliga medel måste uppfylla höga kvalitetskrav. Precis som flera remissinstanser påpekar, behöver kvalitetskraven för det regeringen kallar pedagogisk omsorg tydliggöras. Att det, som i regeringens förslag, skulle räcka med att kunna rådfråga personal i den öppna förskolan för att anses uppfylla de pedagogiska kraven är helt otillräckligt. Att beskriva de förväntade kraven på sådant sätt riskerar att skicka signaler till kommuner och framtida anordnare av pedagogisk omsorg som i sig riskerar att sänka kvaliteten.

Att regeringen väljer att inte precisera och stärka kvalitetskraven för familjedaghem är också anmärkningsvärt ur familjedaghemmens och dagbarnvårdarnas perspektiv. Om regeringen menar att kvaliteten ska stärkas i all barnomsorgsverksamhet borde fler frågor ha utretts och inlemmats i propositionen. Det rör t.ex. viktiga frågor som krav på dagbarnvårdares utbildning, dagbarnvårdares ställning gentemot uppdragsgivare eller arbetsgivare, och dagbarnsvårdares rättigheter och möjligheter till fortbildning.

En barnomsorgspeng riskerar att kraftigt förändra förutsättningarna för den svenska förskolan. Inte minst i områden med många föräldrar med låg inkomst kan ett ekonomiskt bidrag att själv ordna egna barnomsorgslösningar bli ett incitament att ta sina barn från en förskola med bra kvalitet. Vi välkomnar en valfrihet för föräldrar att välja mellan olika förskolor och utförare. Föräldrar måste dock kunna känna trygghet att all barnomsorg – oavsett vad man väljer – har grundläggande och goda kvalitetskrav.

Barnomsorgspengen ur jämställdhets- och integrationsperspektiv

Barnomsorgspengen måste ses i en helhet. Regeringen har valt att satsa på vårdnadsbidrag och barnomsorgspeng snarare än förskolan. Erfarenheter från andra länder, inte minst Norge, visar tydligt att vårdnadsbidrag leder till lägre sysselsättning särskilt bland grupper som redan i dag har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Det var praktiskt taget enbart kvinnor (98 %) som avstod från arbete till följd av bidraget. Även barnomsorgspengen är inriktad på att det även i framtiden är kvinnor som ska ansvara för omsorg och uppfostran av barnen. Regeringen konstaterar att mer än varannan kvinna är anställd i den offentliga sektorn, och att barnomsorgspengen ”ger [...] särskilt kvinnor bättre möjligheter att ta steget till eget företagande”. Även om regeringens avsikt skulle vara att kvinnor ska få bättre möjligheter att få betalt arbete som

tidigare utförts oavlönat, är det ändå uppseendeväckande att regeringen så uttryckligen utformar sina förslag utifrån synen att det är kvinnornas uppgift att ta hand om barn. I stället för att förstärka kvinnors möjlighet att vara lika aktiva på arbetsmarknaden, och inom alla yrken, vill man uppmuntra att fler kvinnor arbetar med barnomsorg och dessutom i de egna hemmen. De norska erfarenheterna visar också att det är familjer i områden med den sociala och etniska bakgrund som har svårast att etablera sig på arbetsmarknaden som är överrepresenterade i att ta sina barn ur förskolan när det finns ekonomiska incitament att göra så. Barnomsorgspengen kan därmed bidra till att försvåra integrationen och senarelägga en regelbunden kontakt med svenska språket för barn med annat modersmål.

Fri dragningsrätt på skattemedel underminerar det kommunala självstyret

Regeringen föreslår att etableringsfriheten och den fria dragningsrätten på skattemedel utvidgas till att även omfatta öppna förskolor, öppen fritidsverksamhet och familjedaghem. Vi menar att detta inte bör införas, eftersom det ger både praktiska och principiella problem. Vi eftersträvar en mångfald av alternativ inom barnomsorgen. Men etableringsfriheten skapar en ordning där det blir för enkelt för den som driver en viss verksamhet att kräva ersättning från skattebetalarnas pengar. Vi fruktar att kraven och insynen från det allmänna kommer bli så svaga att det inte kan garanteras att alla barn deltar i en verksamhet med god kvalitet. Fri dragningsrätt på skattemedel försvårar också kraftigt för kommunen att planera och använda skattemedlen effektivt, och riskerar därmed att drabba även de barn som deltar i förskoleverksamhet.

Att alla kommuner ska tvingas tillämpa etableringsfrihet underminerar också det kommunala självstyret. Det tar vare sig hänsyn till de lokala omständigheterna eller till väljarnas och deras företrädares ståndpunkter. I kommunerna finns i dag en mångfald av sätt att organisera barnomsorgen utifrån medborgarnas behov. De kommuner som vill kan också i dag införa både etableringsfrihet och barnomsorgspong utan problem, regeringens förslag syftar snarare till att tvinga in alla kommuner i samma modell.

Stockholm den 25 februari 2009

Marie Granlund (s)

Mikael Damberg (s)

Louise Malmström (s)

Thomas Strand (s)

Roland Bäckman (s)

Agneta Lundberg (s)

Peter Hultqvist (s)

Caroline Helmersson-Olsson (s)